

Die Haghe

November 2017
127e jaargang nr. 6
verschijnt 6 x per jaar

Beschermer *H.K.H. Prinses Beatrix*

VRIENDEN VAN HET HAAGS HISTORISCH MUSEUM

Van de voorzitter

Bij het ter perse gaan van dit Ledenbericht kijken we met spanning uit naar de finale van de Haagse Historie Quiz die op 28 oktober in de Centrale Bibliotheek wordt gehouden. Deze tweede editie van de quiz is ook dit maal georganiseerd door de Stichting Haagse Historie & Cultureel Erfgoed – zoals u weet de stichting van wie u bij het vorige Ledenbericht het fraaie blad *Haagse Historie* in de bus kreeg. Vijf teams komen tegen elkaar uit om te worden beproefd op hun kennis van de geschiedenis van Den Haag. De teams komen voort uit het lezerspubliek van De Posthoorn en Den Haag Centraal, er is een team van ‘Haagse Prominenten’ en van Omroep West. Ook Die Haghe is vanzelfsprekend van de partij! Ons team bestaat uit de leden Charles Boissevain, (erelid) Maarten van Doorn en Paul de Kievit: echte kenners van Den Haag. Ik wens ons Driemanschap veel inspiratie, wijsheid, succes en dus het hoogste aantal goede antwoorden toe! Bij het verschijnen van dit Ledenbericht weten we hoe het is afgelopen en of mijn wens in vervulling is gegaan...

Geen onzekerheid intussen over het op handen zijnde jaarlijks hoogtepunt van onze verenigingsactiviteiten: de presentatie van het jaarboek in december. De redactie heeft de afgelopen maanden ontzettend veel werk verzet en heeft voor ons een prachtig jaarboek in petto met acht bijdragen van hoog Haags historisch niveau en natuurlijk de vaste rubrieken. Redactievoorzitter Robert van Lit lichtte tijdens de najaarsledenvergadering van 14 oktober al een belangrijk tipje van de sluier op. Ook vanaf deze plaats wil ik de redactie op voorhand bijzonder bedanken voor alle inspanningen om ook dit jaar het jaarboek de ‘Parel van Die Haghe’ te laten zijn. Die dank geldt vanzelfsprekend ook voor onze trouwe ‘lopers’, die er voor zullen zorgen dat het blauwe boek medio december zijn weg vindt naar uw brievenbus.

Henk Grootveld

AGENDA

23 november

Rondleiding tentoonstelling
DNA van Nederland in
Museum Prinsenhof Delft

PostNL
Port Betaald

Activiteiten

Aanmelden

- Via het e-mailadres: activiteiten@haagsegeschiedenis.nl
- Betaling van de deelnemersbijdrage op rekeningnummer NL49INGB 0000 0717 91 t.n.v. Geschiedkundige Vereniging Die Haghe
- Bevestiging van uw deelname volgt per e-mail
- Wanneer er geen plaats meer is, wordt dat eveneens per e-mail kenbaar gemaakt.

Mocht u nog vragen hebben, stuur dan een e-mail naar ons bestuurslid C.J.M. Burger: cjmburger@gmail.com

Rondleiding DNA van Nederland

Tijdens de meest recente editie van onze Johan de Witt-lezing op 20 augustus jl. heeft Maurice Wery, conservator van Museum Prinsenhof Delft, uitvoerig gesproken over het fenomeen 'vaderlandse relieken'. Niet geheel toevallig zijn deze ook het onderwerp van een door hem samengestelde tijdelijke tentoonstelling in het Prinsenhof. Zijn uitnodiging om Die Haghe leden over deze tentoonstelling rond te leiden, hebben wij dankbaar geaccepteerd.

In de tentoonstelling DNA van Nederland staan zoals gezegd vaderlandse relieken centraal. Dat zijn objecten die bewaard of gekoesterd worden vanwege de connectie met een belangrijk persoon uit de geschiedenis van Nederland. Het kan gaan om menselijk materiaal of om voorwerpen die gebruikt zijn door historische personen. DNA van Nederland vertelt niet alleen het verhaal van de personages en de objecten zelf maar juist ook waarom men ze bewaarde (waarom hechtte men waarde aan bijvoorbeeld het bewaren van een tong en een vinger van de gebroeders de Witt?). Museum Prinsenhof Delft laat zien hoe deze objecten specifiek verbonden zijn met de geschiedenis en identiteit van Nederland en waarom zij een stukje DNA van Nederland vormen.

De kogelgaten in de 'moordhal' van Museum Prinsenhof Delft kunnen worden aangemerkt als een van de eerste vaderlandse relieken. Al ruim 400 jaar brengen geïnteresseerden een bezoek aan deze plek waar in 1584 Willem van Oranje werd vermoord. Nog een ander bekend herinneringsobject bevindt zich in de collectie van Museum Prinsenhof Delft, namelijk één van de drie boekenkisten van Hugo de Groot (in een ervan – maar welke? – ontsapte hij in 1621 uit Slot Loevestein).

Gedurende de eeuwen verandert de betekenis en daarmee de reden van deze objecten om ze te verzamelen of te tonen. In lijn met deze ontwikkeling gaat DNA van Nederland in op de vraag: wat zijn 'nationale relieken' uit de recente geschiedenis?

Datum: donderdag 23 november

Aanvang: 15.00 uur (inloop met koffie en thee vanaf 14.30 uur)

Duur: ca. 1 uur

Locatie: Museum Prinsenhof Delft, hoofdentree Agathaplein 1

Kosten: € 7,50 per persoon

Max. aantal deelnemers: 20

Voor aanmelden zie boven onder 'Activiteiten'

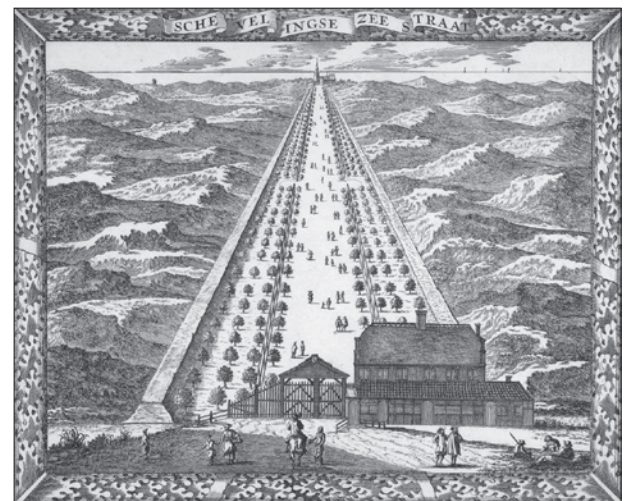
Prinsenhof Delft

Publicaties

De straat naar de zee

Drieëneenhalve eeuw geleden werd een kaarsrechte straatweg, een echte allée, aangelegd tussen Den Haag en Scheveningen, waardoor men niet meer via een bochtige zandweg moeizaam door de 'woeste' duinen hoefde te ploeteren, zoals prins Maurits die tien sterke paarden nodig had om een kanon van 4400 kilo naar het strand te transporteren voor het houden van schietproeven. Of de duizenden burgers, edelen, schutters, soldaten, dignitarissen en Statenleden, die zich een weg door de duinen worstelden om in januari 1643 de Engelse koningin Henrietta Maria naar haar land terug te zien zeilen.

Deze Scheveningseweg werd tot in het buitenland beroemd als een overwinning op de natuur. Die Hollanders, die deden dat toch maar en dan ook nog zeer royaal, met brede groenstroken, vier rijen bomen en afgeschermd door dijken. Ons erelid Kees Stal heeft het ontstaan van dit 'wonder-werck' uitvoerig en met zichtbaar plezier beschreven. Dat had hij weleens eerder gedaan, bijvoorbeeld in zijn mooie boek over Zorgvliet (2002), maar nooit zo uitgebreid en onthullend als nu.

De nieuwe Scheveningseweg
(coll. Haags Gemeentearchief)

Onthullend? Ach, dat ligt er natuurlijk maar aan hoezeer de lezer zich al eerder in het ontstaan van de Scheveningseweg heeft verdiept. Stal toont nu klip en klaar aan dat de wijdverbreide mening dat Constantijn Huygens het ontwerp van die weg leverde en vervolgens de Zee-straat werd aangelegd – kennelijk naar zijn aanwijzingen en bestek – toch echt onjuist is. De werkelijkheid is dat Huygens in 1653 vol enthousiasme maar geheel tevergeefs een gedetailleerd voorstel deed voor de bestrating van de bestaande weg door de duinen. Maar uiteindelijk zorgden de heren Nieupoort, Van der Does en vooral landmeter Johan van Swieten voor uitwerking, bestek en uitvoering van de straatweg op basis van een plan van Cornelis Soetens, penningmeester van het hoogheemraadschap Delfland. Waarvoor dan later toch weer Huygens dankzij een uitgekende public relations actie de eer kreeg, en een borstbeeld (waarvoor overigens Die Haghe in 1897 het initiatief nam).

Huygens was er wel lang mee bezig geweest. Al in de jaren 1620 had hij gegevens verzameld over de Haagse invalswegen, vanuit Rijswijk en Scheveningen. Zoals hierboven al gezegd: hij dacht wat de weg naar zee betreft aan het bestraten van de bestaande 'weg' door de woeste duinen. Soetens daarentegen, bedacht een nieuw tracé, direct in het verlengde van het Nachtegaalspad (nu: Parkstraat),

met daarnaast een kanaal. De kosten hiervan bleken echter te hoog en ook het plan van Huygens vond geen genade, waarop deze in juli 1654 in depressie naar Spa vertrok om met de geneeskragtige bronnen aldaar weer op krachten te komen.

In 1662 diende Soetens opnieuw zijn plan in, maar kreeg hiervoor de handen niet op elkaar. Uiteindelijk werd een uitgekleeft plan – zonder kanaal – met de nieuwe straat op het bestaande tracé door de Rekenkamer en de Haagse magistraat aanvaard. Op 22 augustus 1663 startten de werkzaamheden voor de aanleg van het nieuwe wereldwonder.

Kees Stal, *Een wonder-werck, door menschen handen. De aanleg van de Scheveningseweg*, Den Haag 2017 (Historische Reeks Muzee Scheveningen deel 21), pp. 128, ISBN 978-90-820825-5-5, prijs € 14,95

Diederick Carnegieter

Een Koninklijk Treinstation

Leven zonder treinen: wie kan het zich nog voorstellen? Toch heeft het tot bijna halverwege de 19de eeuw geduurd voordat de stoomtrein in Nederland ging rijden. Voor die tijd legde je afstanden lopend af, vaak over zandpaden, of je ging met de trekschuit rustig varende naar de volgende stad. Juist door die goede trekschuitverbindingen zagen velen niet in waarom spoorlijnen nodig zouden zijn in Nederland. Koos Havelaar, de auteur van dit boek over een van de Haagse stations, geeft een goed beeld van de situatie in Nederland, toen vooruitziende ingenieurs plannen maakten voor de eerste spoorlijn van Amsterdam via Haarlem naar Rotterdam. In 1839 stoomde de trein van de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij (HIJSM) van Amsterdam naar Haarlem. In 1843 werd de lijn doorgetrokken naar Den Haag. Daar was ook een station gebouwd op de kruising Trekvliet en Delftseweg (nu Rijswijkseweg) op oorspronkelijk Rijswijks grondgebied. Omdat zo'n belangrijk station toch echt in een stad moest liggen, was de grond overgedaan aan Den Haag, tegen de somma van 400 gulden. Nog steeds wordt dit bedrag, nu 181,51 euro, jaarlijks op 4 december overgemaakt aan de gemeente Rijswijk. Het station was een neo-classicistisch gebouw zoals op andere plaatsen langs de lijn: met een zuilengalerij, portico's en fronton, alles in strenge symmetrie.

Den Haag maakte een snelle economische ontwikkeling door in die periode en vooral rond het station was dat goed te zien. Daar vestigden zich IJzergieterij L.I. Enthoven en Co, Smederij Sterkman en andere ambachtelijke en industriële bedrijven. De gemeente had het gebied oorspronkelijk bedoeld voor de huisvesting van welgestelden met fraaie huizen zoals rond het Oranjeplein. Maar de bedrijvigheid trok vooral ambachtslieden en arbeiders, voor wie volkswoningbouw ontstond in dit gebied. Al gauw bleek het stationsgebouw te klein voor de dagelijkse stroom passagiers en daarom werden plannen gemaakt voor een nieuw station, dat als een 'kathedraal van de nieuwe technologie' het symbool werd van het moderne industriële tijdperk. De bouw werd in twee fasen uitgevoerd: men begon in 1887 met de verhoogde perroneilanden met overkappingen, restauratie en dienstruimten. Drie jaar later startte men met de sloop van het oude gebouw en de bouw van het nieuwe in Hollandse neorenaissancestijl ontworpen station. De architect hiervan was D.A.N. Margadant, die als zoon van een Haagse bouwkundig opzichter was opgeklommen tot spoorwegarchitect

Ingang station Hollands Spoor
(Coll. Haags Gemeentearchief)

In 1907 kreeg het stationsgebouw een uitbreiding vanwege de nieuwe lijn Rotterdam–Den Haag met een aftakking naar Scheveningen, die de HIJSM wist weg te kapen van het Staatspoor. Deze 'Hofpleinlijn' was de eerste geëlektrificeerde spoorweg in Nederland en lange tijd ook de duurste in aanleg. In 1952 werd besloten de aftakking naar Scheveningen te sluiten en in 1975 werd het Centraal Station het eindpunt van de Hofpleinlijn die inmiddels is omgedoopt tot metrolijn E van RandstadRail.

De representatieve functie van Hollands Spoor komt duidelijk naar voren in het hoofdstuk over de ontvangsten van staatshoofden en filmhelden, in een periode waarin de trein het nog won van het vliegtuig, en het publiek nog in grote getale kwam kijken. Een donkere bladzijde is de brand van 15 oktober 1989, waarbij een groot deel van de perronoverkapping verloren ging. Verontruste Hagenaars konden gelukkig worden gerustgesteld: men besloot tot algehele restauratie. Het laatste hoofdstuk laat zien hoe de omgeving rond het Hollands Spoor verandert en hoe het station zijn functie en waardigheid heeft behouden door de jaren heen.

Het boek is prachtig vormgegeven. Gedetailleerde tekeningen van rijtuigen, plattegronden, bouwtekeningen van onderdelen en oude prenten geven met de tekst een goed beeld van de geschiedenis van het spoor in onze stad.

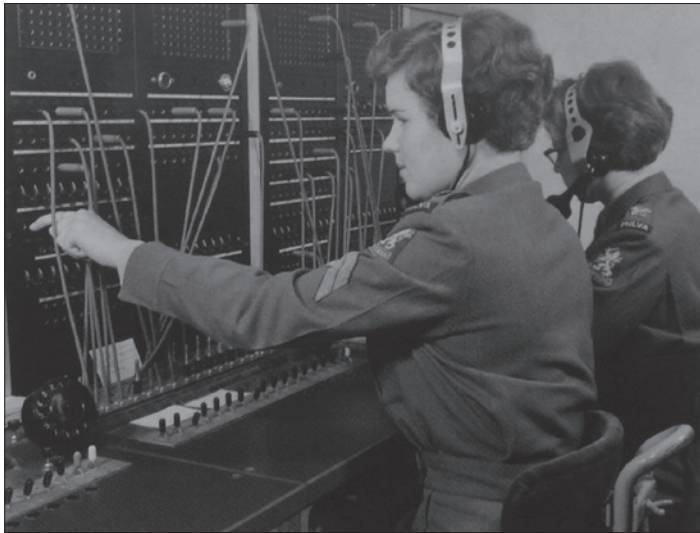
Koos Havelaar, *Hollands Spoor. Een Koninklijk Treinstation. Kathedraal van de techniek*, Den Haag 2017 (Eindeloos ontwerpen en uitgeven), pp. 172, ISBN 978-90-78824-04-6, prijs € 35,00

Irene van Geest

Den Haag en de atoombom

Het zal denklijk niet de grootste lacune in onze Haagse kennis zijn. Maar toch goed dat er nu een mijns inziens redelijk compleet boek uit is gekomen hoe wij, bijvoorbeeld ondergronds, in onze stad hadden kunnen overleven, als de Russen de residentie hadden bestookt. Met kernbommen, vooral. Dit deel 1 van VOM-reeks 2017 is als het ware een vervolg op het 'bunkerboek' van Henk Ambachtsheer uit 1995. Geschreven door vijf auteurs, behandelt het een paar algemene aspecten van de Koude Oorlog, Haags militair erfgoed en regeringsnoodzetels, de BB (Bescherming Bevolking) en zelfbescherming (thuis en op het werk). Natuurlijk werd de Derde Wereldoorlog niet door alle Nederlanders serieus genomen (wel door velen en zeker rond 1961-'62), maar hadden 'we' in 1939-'40 ook niet oogkleppen gedragen?... Hoe naïef kon je zijn?

Eigenlijk is de angst voor WO III de angst voor de atoombom. In 1949 had de Sovjet-Unie (USSR) er (ook) een – en zou die door Stalin gebruikt gaan worden voor het vestigen van de communistische wereldheerschappij? Onze regering hield daar in elk geval voor alle zekerheid rekening mee en besefte dat Den Haag als regeringsstad een uiterst belangrijk strategisch object was.

Telefooncentrale in de Seyss-Inquartbunker, 1957 (Coll. Nederlands Instituut voor Militaire Historie)

Dat in 1972 is gebleken dat de Russen alleen in Rotterdam en IJmuiden geïnteresseerd waren in verband met het binnenloodsen van Amerikaanse troepen, was rond 1950 niet bekend, hoezeer ook de USSR door Nederland bespioneerd werd.

De Duitse bezetter had in onze stad een stevige 'voetafdruk' achtergelaten: de Atlantikwall met vele bunkercomplexen en andere bouwwerken. Aanvankelijk zou die worden gesloopt, maar vanaf 1948 (Praag en de Berlijnscrisis) ging men over tot hergebruik als verdedigingswerk. Zo werd de grote bunker van Seyss-Inquart op Clingendael, die als boerderij was gecamoufleerd, tot 1983 gebruikt voor verbindingen met eenheden in het veld en met andere NAVO-landen, en tijdens internationale VN-missies. Er was ook sprake van nieuwbouw. In 1954 werd het SHAPE-instituut (Supreme Headquarters Allied Powers Europe) bij TNO op de Waalsdorpervlakte ondergebracht, met een eigen atoomschuikelder (die overigens nog steeds door de NAVO wordt gebruikt).

Onze regering nam de dreiging van een atoomoorlog zeer serieus en maakte de in 1952 aangenomen Wet Bescherming Bevolking.

Kern daarvan was: een weerbare bevolking moet zichzelf kunnen beschermen. Dus geen afhankelijkheid van overheidsdiensten maar eigen maatregelen in en om huis, om branden te blussen en eerste hulp te verlenen, met hulp van de BB. Met de nadruk op het zorgen voor eigen veiligheid (schuilen onder de trap!) was er aanvankelijk weinig draagvlak voor het op grote schaal bouwen van schuilplaatsen met publieke middelen. Uiteindelijk kwamen er vijftien, waarvan de meest imposante die onder het Plein is, met ruimte voor 20.000 personen.

Dit boek besteedt ruim aandacht aan de benodigde infrastructuur waarmee de (uiteeraard: tijdelijke) bewoners het een paar weken uit zouden moeten kunnen houden. Aangezien steeds meer Nederlanders zich afvroegen of er werkelijk effectieve bescherming tegen kernwapens mogelijk was, werd de Haagse BB in 1966 opgeheven. Maar dat wilde niet zeggen dat er geen noodzetels voor de Departementen nodig bleven. Ook hieraan wordt in dit boek de nodige aandacht gegeven. In 1965 concludeerde een Commissie Noodzetels dat er in het hele land schuilkelders moesten komen voor de (toen) 4650 ambtenaren – waarvan 1300 in de residentie. Er kwamen atoombunkers onder of bij een select aantal ministeries en voor elke minister een eigen bunker. In deze noodzetels was voor 24 uur zuurstof (in die periode moest men uitzoeken wat er 'boven' aan de hand was en welke filters er gebruikt moesten gaan worden), brandstof voor twee weken en voedsel voor twee maanden. Ze zijn nooit nodig geweest en ze worden ook niet meer gebruikt, reden waarom er een rijk geïllustreerd boek over dit 'erfgoed' kan verschijnen.

Colette Cramer, Kees van Leeuwen, Sandra van Lochem, Rutger Noorlander en Peter Sikma, *Schuilen in Den Haag. Erfgoed van de Koude Oorlog*, Den Haag 2017 (VOM-reeks), pp. 128, ISBN 978-94-6010-069-7, prijs € 27,00

Diederick Cannegieter

Nieuwe leden

De heer en mevrouw E. Buijze, en A. Steenbrink

Het bestuur van Die Haghe is als volgt samengesteld:

Voorzitter
mr. H.C. Grootveld

Secretaris
drs. J. Zwaanswijk

Penningmeester
ir. E.B. de Vries

Leden
hr. C.J.M. Burger
drs. L.A.F.H. van Tilborg
mw. drs. J.M. de Vries
mw. E. Zantvoort

Secretariaat
Sonoystraat 51
2581 VJ Den Haag
e-mail: secretaris@haagsegeschiedenis.nl

Financiën
Storting op giro 71791
(IBAN: NL49 INGB 0000 0717 91)
t.n.v. Geschiedkundige Vereniging Die Haghe

Info ledenadministratie en opgave nieuwe leden
ir. E.B. de Vries
Margrietstraat 9
2555 PT Den Haag
penningmeester@haagsegeschiedenis.nl

Redactieadres Ledenbericht
Loudonstraat 100
2593 WB Den Haag
e-mail: michielvdmast@gmail.com

Redacteur Ledenbericht
drs. W.M. van der Mast

Website Die Haghe:
www.haagsegeschiedenis.nl

Jaarboek Die Haghe
Voor aanwijzingen auteurs en inzenden van kopij:
V.L.C. Kersing, Dienst Stadsbeheer Afdeling Archeologie, Postbus 12651, 2500 DP Den Haag, tel. 070-3536633, e-mail victor.kersing@denhaag.nl

Contributie/Opzegging
Bij opzegging van het lidmaatschap in de loop van het verenigingsjaar blijft de contributie voor dat jaar verschuldigd. Zie Statuten op website Die Haghe.